

אוהלי הלכה

הלכות חנוכה מבוארות בטעמיהן
לאשכנזים ולספרדים
על פי פסקי
הגאון הרב יעקב אריאל שליט"א

כתיבה: הרב מאיר בראלי

ייעוץ: הרב יהודה הלוי עמיחי

בהוצאת מכון התורה והארץ, שבי דרום (כפר דרום תובב"א)

בשיתוף ישיבת רמת גן, חשוון תשפ"ב

טל. 08-6847325 פקס. 08-6847055

אתר: www.toraland.org.il

דוא"ל: machon@toraland.org.il

© כל הזכויות שמורות

לזכר עולם יהיה צדיק

לעילוי נשמת

הרב רפאל בן משה (פרנסיס)

מחבר הספר "משנת רפאל"

ברוריה צילה (פרנסיס)

בת הרב מאיר יהודה (גץ)

ת.נ.צ.ב.ה

לזיכרון עולם לפני ה' תמיד

לעילוי נשמת

שולמית חוה (סבג)

בת הרב רפאל וברוריה (פרנסיס)

הקדמה

דור דור ודורשיו, דור דור ופוסקיו, דור דור ואתגריו. אחד המאפיינים של דורנו הוא הקצב המהיר שבו מתרחשים שינויים באורחות חיים, בתפיסות עולם ובהרגלים מעשיים. שינויים אלה מולידים שאלות חדשות המצפות למענה רוחני והלכתי. פעמים שהתשובות לשאלות המתחדשות פשוטות ועולות בבירור מתוך המקורות, פעמים שההכרעות מורכבות ודורשות הבנה תורנית מעמיקה ורחבה, ופעמים שההכרעות דורשות גם תחושת לב פנימית של תלמידי חכמים שליבם תורה. תחושה זו צומחת מתוך עשרות שנים של עמל תורה בלתי פוסק, המעוטר בענווה ויראת שמיים.

בתקופה האחרונה צפים ועולים רחשי לב של רבים וטובים המרגישים בחסרונם של ספר הלכה בהיר ונוח שפסקיו מוכרעים על פי מסורת הפסיקה המקובלת בישראל, ומתוך כבוד והערכה לגדולי דורנו, שלהם משפט הבכורה להכריע בשאלות המתחדשות.

זכינו שבנשיאות המכון עומד מגדולי דורנו, הגאון הרב יעקב אריאל שליט"א, המלווה את המכון ומדריכו מראשית דרכו, ואנו שמחים להגיש את הלכות חנוכה על פי פסקיו.

תפילתנו שמפעל זה יהיה בחינת מוסיף והולך להאיר את אורחות חיינו היהודיים בימות החול, במועד ובשבת.

✧

בכתיבת המקורות ציינו לשולחן ערוך ומשנה ברורה. בהלכות שאינן מפורשות בשולחן ערוך ובמשנה ברורה נקטנו דרך קצרה, וציינו לספרים נפוצים המביאים את המקורות בהרחבה. דברים ידועים ומפורסמים הובאו לפעמים ללא ציון מקור.

תוכן העניינים

6	תוכן מפורט
9	מבוא - חנוכה לשעה ולדורות הגאון הרב יעקב אריאל שליט"א
11	פרק א - ימי החנוכה
15	פרק ב - חביבות מצוות הדלקת נרות ומעלתה
17	פרק ג - עיקר התקנה ודין מהדרין מן המהדרין
22	פרק ד - זמן ההדלקה
28	פרק ה - מקום ההדלקה וסידור הנרות
34	פרק ו - דיני הנר
36	פרק ז - משך הזמן שהנרות צריכים לדלוק
39	פרק ח - הברכות וסדר ההדלקה
43	פרק ט - הדלקת נרות למי שאינו שוהה בביתו
50	פרק י - הדלקת נרות בערב שבת ובמוצאי שבת
52	פרק יא - הדלקת נרות בבית הכנסת ובאירועים ציבוריים
55	פרק יב - שימוש בנרות

תוכן מפורט

מבוא : חנוכה לשעה ולדורות
הגאון הרב יעקב אריאל שליט"א / עמ' 9

פרק א : ימי החנוכה / עמ' 11
תקנת ימי החנוכה | הלל | "על הניסים" | סעודה | הספד ותענית

פרק ב : חביבות מצוות הדלקת נרות ומעלתה / עמ' 15

פרק ג : עיקר התקנה ודין מהדרין מן המהדרין / עמ' 17
מהדרין מן המהדרין | מנהג האשכנזים והספרדים | מהדרין מן המהדרין לבנות הבית | ילדים קטנים | חובת הנשים במצווה

פרק ד : זמן ההדלקה / עמ' 22
זמן ההדלקה לכתחילה | הדלקת נרות וערבית | עד מתי אפשר להדליק נרות? | הדלקה בזמן כשאחד מבני הזוג לא בבית | הדלקה מוקדמת | אכילה ומלאכה לפני הדלקת נרות

פרק ה : מקום ההדלקה וסידור הנרות / עמ' 28
פתח הבית | הדלקה בחלון | הדלקה בתוך הבית | הדין בזמן הזה | בית עם חצר | בניין קומות | הצמדת הנרות לפתח | גובה הנר | סידור הנרות בחנוכייה וסדר ההדלקה

פרק ו : דיני הנר / עמ' 34
כמות השמן | שמן זית ונרות שעווה | נורה חשמלית

פרק ז : משך הזמן שהנרות צריכים לדלוק / עמ' 36

נר שכבה | מצב הנר בשעת ההדלקה | הדלקה בתיבת זכוכית | העברת
החנוכייה ממקום למקום | כיבוי הנרות

פרק ח : הברכות וסדר ההדלקה / עמ' 39

הברכות | הקדמת הברכות להדלקה | הנרות הללו, פיוטים
ומזמורים | עשיית מלאכה בזמן שהנרות דולקים | מי שלא בירך
שהחיינו ביום הראשון | ברכת הרואה | ברכת הרואה על נרות
שדלקו חצי שעה | ברכת הרואה על נרות בית הכנסת

פרק ט : הדלקת נרות למי שאינו שוהה בביתו / עמ' 43

משפחה המתארחת אצל אחרים וישנה בביתה | משפחה
המתארחת וישנה בבית המארחים | ילדים נשואים המתארחים
אצל הוריהם | רווק המתארח אצל אחרים | דירת רווקים | הדלקה
במקום השינה או במקום האכילה? | נשוי שאינו בביתו | בחורי
ישיבה | הדלקה בערב שבת ובמוצאי שבת למתארחים

פרק י : הדלקת נרות בערב שבת ובמוצאי שבת / עמ' 50

מנחה והדלקת נרות | נרות חנוכה ונרות שבת | גודל הנרות בערב
שבת | הדלקת נרות במוצאי שבת

פרק יא : הדלקת נרות בבית הכנסת ובאירועים ציבוריים / עמ' 52

הדלקה בבית הכנסת | המדליק בבית כנסת - האם חוזר
ומדליק בביתו? | הדליק בבית - האם יכול להדליק ולברך בבית
הכנסת? | ברכה על הנרות באירועים ציבוריים

פרק יב : שימוש בנרות / עמ' 55

איסור השימוש בנרות | שיירי השמן והפתילות

מבוא - חנוכה לשעה ולדורות

הגאון הרב יעקב אריאל שליט"א

שני מאורעות אירעו בחנוכה: ניצחון צבאי על היוונים ונס פך השמן. הניצחון הועיל לנו רק בתקופת הבית. לאחר החורבן נקטפו מאיתנו פירות הניצחון. אין טעם לחוג היום ניצחון שתוצאותיו נעלמו כבר. הרבה ניצחונות ניצח עם ישראל במלחמותיו במשך הדורות. אין אנו חוגגים חגי ניצחון אלו. אין להם משמעות אקטואלית.

אך חנוכה שונה. לא היה זה ניצחון צבאי או מדיני בלבד. הרי לא הבעיה הביטחונית או המדינית הייתה העילה למרידתו של מתתיהו. העילה העיקרית הייתה: קיום התורה. המאבק בין היהדות לבין ההלניזם היה בעיקרו מאבק תרבותי, אלא שהשלטון היווני השתמש בכוחו כדי לקדם את מטרותיו הרעיוניות. היה צורך להילחם ולהקים מלכות יהודית כדי להבטיח את חירותה הרוחנית של תורת ישראל. ניצחון זה הוא אקטואלי עד היום. ניצחונה של תורת ישראל על תרבויות הניכר שניסו להטמיעה הוא ניצחון על-זמני. היה צורך להדגיש מוטיב זה כדי שלא תוחלף המטרה באמצעי. שלא יתפרש הדבר שלא כהלכה כאילו יש לניצחון הצבאי ולשלטון המדיני הישראלי ערך עליון עצמי מעל לערך התורני.

ההדגשה לכך ניתנה על ידי נס המנורה. מתחילת ימי בית שני מסמלת המנורה את יהדות התורה. הארון נגזז בסוף ימי בית ראשון. המנורה הפכה להיות סמל לאומי. הארון מסמל את השראת הנובאה בישראל. המנורה - את לימוד התורה. השמן והנר הם סמל ההתמדה והשקידה. סמל אור החכמה מעל חשכת הבערות והסכלות. בבית

שני החל לעלות בעיקר קרנה של התורה שבעל פה; ועימה סמכותם של חכמים, פרי החכמה התורנית האנושית. חכם, במידה ידועה, עדיף מנביא. נס הנרות לא היה נחוץ מבחינה הלכתית. הוא היה נחוץ מבחינה רעיונית, להדגיש את עיקר מהותו של הניצחון, שלא יתפרש שלא כהלכה. לכן במנחות לא היה צורך בנס. שם השתמשו בשמן טמא, כדין טומאה שהותרה בציבור.

אין כאן שני ניסים. יש כאן שתי פנים של מאורע אחד, שהאחד עיקרי, והשני טפל לו. ניצחון ישראל על יוון היה כפול, בחומר וברוח; אלא שהתוכן הרוחני הוא בעל המשמעות העיקרית, כשהמסגרת החיצונית משמשת לו אמצעי.

לכן חוגגים אנו שמונה ימים. יום אחד כנגד הניצחון, שהיה הכרחי כאמצעי, ושבעה ימים כנגד נס פך השמן. אך כל החג מהווה יחידה אחת, אין כאן שני דברים נפרדים. שניהם קשורים זה בזה כשלהבת בנר. גבורת הגוף וגבורת הרוח התלכדו יחד לאבוקה אחת, כשהרוח היא העיקרית, היא התכלית.

לכן גם כשמלכות בית חשמונאי הפכה את האמצעי לתכלית והחלה להתפורר, גם כשבעקבות ההתפוררות בא החורבן, וכל ההישגים הצבאיים והמדיניים נתבטלו, ערכו הרוחני של החג, ניצחון הטהרה על הטומאה, ניצחון האור על החושך, נשאר לדורי דורות.

לאור נרות החשמונאים הנוצצים בחשכה, מפלסים אנו את דרכנו, דרכו המיוחדת של עם ישראל, כנגד כל רוחות הזלעפות, העלטה והמגור מסביב, עד ימינו אנו.

א - ימי החנוכה

תקנת ימי החנוכה

”בבית שני גזרו מלכי יוון גזרות על ישראל, ולא הניחו אותם לעסוק בתורה ובמצוות, ופגעו בבנותיהם ובממונם, ונכנסו להיכל ופרצו בו פרצות וטמאו הטהרות, והצרו מאוד לישראל ולחצום לחץ גדול. עד שריחם עליהם אלוקי אבותינו והושיעם מידם והצילם, וגברו בני חשמונאי הכוהנים הגדולים והרגום והושיעו ישראל מידם. והעמידו מלך מן הכוהנים, וחזרה מלכות לישראל יותר ממאתיים שנה עד החורבן.

וכשגברו ישראל על אויביהם ואבדום, בחמישה ועשרים בחודש כסלו היה, ונכנסו להיכל ולא מצאו שמן טהור במקדש אלא פך אחד, ולא היה בו להדליק אלא יום אחד בלבד, והדליקו ממנו את נרות המנורה שמונה ימים, עד שכתשו זיתים והוציאו שמן טהור.

ומפני זה התקינו חכמים שבאותו הדור שיהיו שמונת הימים האלו ימי שמחה והלל, ומדליקין בהם הנרות בערב על פתחי הבתים להראות ולגלות הנס, ואין מספידים ומתענים בהם” (רמב”ם).

כפי שמבואר ברמב”ם, שתי מצוות תיקנו חכמים בחנוכה: להדליק נרות ולומר הלל. ושני איסורים: שלא להתענות (לצום) ושלא להספיד. תחילה נבאר את דיני ההלל ואת איסור ההספד והתענית, שדיניהם מועטים, ובפרקים הבאים נבאר את דיני הדלקת הנר שהם רבים ומפורטים.

הלל

בכל יום מימי החנוכה אומרים הלל שלם בברכה. לדעת רוב הפוסקים, נשים פטורות מאמירת ההלל מכיוון שזו מצוות עשה התלויה בזמן. למרות זאת, אישה הרוצה לומר את ההלל תבוא עליה ברכה. ואם היא מבנות אשכנז רשאית אף לברך על ההלל, שלדעת פוסקי אשכנז אישה רשאית לברך על מצווה שהיא פטורה ממנה. ורוב בנות ספרד אינן מברכות, שלדעת רבים מפוסקי ספרד, אישה אינה רשאית לברך על מצווה שהיא פטורה ממנה¹.

"על הניסים"

כדי להוסיף בהודאה, תיקנו חכמים לומר בתפילה ובברכת המזון "על הניסים", שמתואר בו בתמצות נס הניצחון במלחמה, וגם נס פך השמן רמוז בו. בתפילה מזכירים "על הניסים" בברכת "מודים", ובברכת המזון בברכת "נודה לך". אומרים "על הניסים" דווקא בברכות אלו משום שהן עוסקות בהודאה. ולכן אין מזכירים את חנוכה בברכת מעין שלוש, שאין בה ברכה מיוחדת להודאה².

אדם ששכח לומר "על הניסים" בתפילה, וסיים את תפילתו, אינו צריך לחזור ולהתפלל. ואם לא סיים את תפילתו, הדבר תלוי באיזה שלב שם לב לכך ששכח. אם נזכר במהלך ברכת "מודים" לפני שאמר את שם ה' שבסיום הברכה, יחזור למקום שטעה ויאמר "על הניסים". ואם נזכר לאחר שאמר את שם ה', לא יחזור, אלא יאמר בסוף התפילה לאחר "אלוקי נצור", לפני "יהיו לרצון": "הרחמן הוא

1. פסקי תשובות תרפג א ומשנה אחרונה שם. ועי' הליכות שלמה עמ' שטז, שאף שנשים חייבות בהדלקת הנר מכיוון שאף הן היו באותו הנס, אינן חייבות בהלל, שההלל לא נתקן על הנס, אלא מחמת היום.

2. שו"ע תרפב א ומ"ב שם ומ"ב דרשו 3.

יעשה לנו ניסים ונפלאות כשם שעשית לאבותינו בימים ההם בזמן הזה בימי מתתיהו וכו'". וכן הדין בברכת המזון, שאם סיים את ברכת המזון אינו צריך לחזור ולברך. ואם נזכר במהלך ברכת "נודה לך", לפני שאמר את שם ה' שבסיום הברכה, יחזור למקום שטעה ויאמר "על הניסים". ואם נזכר לאחר שאמר את שם ה' בברכה, יאמר בסוף הברכה "הרחמן הוא יעשה לנו ניסים וכו'".³

סעודה

אין חובה לערוך סעודה בימי החנוכה, שלא כמו בפורים שחובה לערוך בו סעודה. הטעם לכך הוא שבפורים גזירת המן הייתה על הגוף, "להשמיד להרוג ולאבד", ולכן ההודאה היא בסעודה המשמחת את הגוף. אבל בחנוכה הגזירה הייתה רוחנית, שאילו היה עם ישראל משנה את אורחות חייו ומאמץ את התרבות היוונית, היו היוונים מניחים להם. ולכן צורת ההודאה היא רוחנית, בהלל ובהודאה, ולא בסעודה ומשתה. ואף שאין חובה לקיים סעודה בחנוכה, נוהגים לקבוע סעודות לכבוד החג. וכאשר אומרים בסעודה שירות ותשבחות לכבוד החג, הסעודה מתעלה ונחשבת סעודת מצווה.⁴

נהגו לאכול בחנוכה מאכלי חלב, זכר לנס שנעשה על ידי יהודית בתו של יוחנן כוהן גדול שהאכילה את ראש האויבים גבינה כדי שיצמא, ואחר כך השקתה אותו יין עד שהשתכר ונרדם, וחתכה את

3. שו"ע תרפב א ומ"ב שם. ועי' תפילת דוד לאדר"ת עמ' קכא, שהמקום המתאים לומר "הרחמן הוא יעשה לנו ניסים וכו'" הוא בסיום הברכה הרביעית מייד אחרי "ומכל טוב לעולם אל יחסרנו".

4. שו"ע תרע ב ומ"ב שם.

ראשו. כשראו החיילים שגיבורם מת, ברחו⁵. וכן נהגו לאכול מאכלים שמטוגנים בשמן, כסופגניות ולביבות, זכר לנס שנעשה בשמן⁶.

הספד ותענית

ימי החנוכה הם ימי שמחה, ולכן אסור להספיד ולהתענות בהם, שדברים אלו מעוררים צער ופוגעים בשמחה. לכן חתן המתחתן בחנוכה או מי שיום השנה לפטירת אחד מהוריו חל בחנוכה לא יתענה. וכן אסור להספיד בחנוכה, בין בשעת הלוויה, בין ביום השבעה בין ביום השלושים, שדברים אלו מעוררים צער ופוגעים בשמחה⁷. וכן אין הולכים בחנוכה לבתי קברות בסיום השבעה, בסיום השלושים או ביום השנה, כדי שלא להגיע לידי צער ובכי, אלא עולים לקבר לפני חנוכה או לאחריו. והאשכנזים ויוצאי מרוקו נוהגים לעלות לקבר בחנוכה, אבל אין אומרים השכבה ו"אל מלא רחמים"⁸.

דיני אבלות נוהגים בחנוכה, וכן מנחמים אבלים בחנוכה.

אין אומרים וידוי ותחנון בחנוכה, וכן אין אומרים את מזמור "למנצח וכו' יענך ה' ביום צרה" שקודם ל"ובא לציון", שימי חנוכה הם ימי שמחה והלל, ולא ימי צרה.

5. שו"ע תרע ב ומ"ב שם.

6. חזון עובדיה עמ' יח.

7. עי' שו"ע תרע א.

8. כף החיים תרע כג וחזון עובדיה עמ' יא וגשר החיים ח"א כט ה ושמ"ש ומגן ד סו.

ב - חביבות מצוות הדלקת נרות ומעלתה

כפי שלמדנו, המצווה השנייה שתיקנו חכמים בחנוכה מלבד ההלל, היא מצוות הדלקת נרות. על מצווה זו כותב הרמב"ם שהיא "מצווה חביבה עד מאוד". ואכן, התייחודה מצווה זו בכמה עניינים. למשל, יש בה שתי רמות של הידור: מהדרין ומהדרין מן המהדרין, דבר שאינו קיים בשום מצווה אחרת. כמו כן, עני שאין לו כסף לקנות נרות לחנוכה, צריך לבקש צדקה או למכור את בגדיו כדי שיוכל לקיים את המצווה. חובת השתדלות גדולה כל כך כמעט ואינה קיימת בשום מצווה נוספת. וכל זה מחמת חביבות המצווה וחשיבותה, שיש בה פרסום ניסי ה'. שמתוך פרסום ניסי ה' אנו מתעוררים להתבונן בהשגחת ה', ובאהבתו המיוחדת לעם ישראל ולשומרי בריתו, שאלו יסודות עיקריים בתורה. ואכן, מצווה זו חביבה מאוד על ישראל, וכל ישראל, אף אלו שאינם מדקדקים במצוות אחרות, מקפידים לקיים אותה כפי ה"מהדרין מן המהדרין".

יש בהדלקת הנרות מהארת נרות המנורה בבית המקדש, שכשהצטער אהרון הכהן שלא היה שותף לקורבנות הנשיאים בחנוכה המשכן, אמר לו הקב"ה: אל תתיירא, לגדולה מזאת אתה מוכן, הקורבנות נוהגים רק בזמן שבית המקדש קיים, אבל נרות המנורה שאתה מדליק נוהגים לעולם. ואף שגם הדלקת נרות המנורה אינה נוהגת כשבית המקדש אינו קיים, פירש הרמב"ן שהכוונה היא לנרות החנוכה, שיש

1. שו"ע תרעא א ומ"ב שם, ועי' מ"ב שם מהדורת דרשו 3.

בהם מהארת נרות המקדש, וכל אחד מישראל שמדליק נרות בפתח ביתו, הרי הוא ככוהן המדליק את נרות הקודש בבית המקדש². בספרי חסידות הוסיפו שיש בנרות חנוכה מהארת האור הגנוז שנברא ביום הראשון וגנוז הקב"ה לצדיקים לעתיד לבוא. ורמז לדבר, שאותו האור האיר לאדם הראשון ל"ו שעות, ומספר הנרות שמדליקים בכל ימי חנוכה יחד הוא גם ל"ו³.

מנרות חנוכה אנו לומדים מהו כוח האמונה והתורה, ושואבים עידוד וביטחון ביכולתנו להאיר את העולם, גם בשעותיו הקשות ביותר. ימי כסלו, הימים שבהם אור היום מועט וחושך הלילה מרובה, והרוחות והקור מתגברים בעולם, הם הימים להיזכר כי תרבות קטנה וטהורה תכניע בסופו של דבר תרבויות חומרניות וגדולות. האיכות תנצח את הכמות, והאור ינצח את החושך.

2. עי' רמב"ן במדבר ח ב ומועדי הראי"ה עמ' 164 בשם הרב חרל"פ.

3. בני יששכר מאמרי חודש כסלו מאמר ב אות ח.

ג - עיקר התקנה

ודין מהדרין מן המהדרין

מהדרין מן המהדרין

מעיקר הדין די להדליק בכל יום משמונת ימי חנוכה נר אחד לכל בני הבית: ביום הראשון נר אחד, ביום השני נר אחד וכן הלאה עד היום השמיני. ואפילו בני הבית מרובים, מדליקים רק נר אחד מדי יום. וזהו מה שאמרו בגמרא שהתקנה מעיקרה היא "נר איש וביתו". והמהדרין מדליקים כל יום נר אחד לכל אחד מבני הבית. למשל, כשיש בבית חמישה אנשים, ביום הראשון מדליקים חמישה נרות, ביום השני חמישה נרות וכן הלאה עד היום השמיני. והמהדרין מן המהדרין לא מסתפקים בנר אחד כל יום, אלא מוסיפים נר כל יום, כך שביום הראשון מדליקים נר אחד וביום השמיני שמונה נרות, שככל שעברו הימים כך התרבה הנס, ולכן מרבים בנרות כל יום¹.

מנהג האשכנזים והספרדים

נחלקו המנהגים בין הספרדים לאשכנזים כיצד לקיים את דין "מהדרין מן המהדרין". מנהג האשכנזים שכל אחד ואחד מבני הבית מדליק בעצמו את נרות החנוכה, ומוסיף בכל יום נר. ביום הראשון מדליק כל אחד מבני הבית נר אחד, ביום השני שני נרות, וכן הלאה, עד היום השמיני שבו כל אחד מבני הבית מדליק שמונה נרות. ומנהג

1. שבת כא ב פני יהושע שם.

הספרדים שרק בעל הבית מדליק נרות, ומוסיף כל יום נר, וכל בני הבית יוצאים בהדלקתו, כך שביום הראשון בעל הבית מדליק נר אחד, ביום השני שני נרות, עד היום השמיני שבו בעל הבית מדליק שמונה נרות, ומלבד נרות אלו איש בבית אינו מדליק. והטעם לכך הוא שלדעה זו עיקר ההידור הוא שיהיה ניכר שמוסיפים כל יום נר, שזה מדגיש את הנס שהתגדל מיום ליום, וכאשר כמה אנשים מדליקים סמוך זה לזה קשה לעמוד על מספר הנרות, ותוספת הנר שבכל יום אינה ניכרת.²

למנהג הספרדים מיוחדת מצוות הדלקת נרות בכך שגם המקיימים אותה בהידור אינם מדליקים את הנרות בעצמם, אלא כל בני הבית יוצאים בהדלקת אבי המשפחה. בדרך כלל כל אדם מקיים את מצוות החג בעצמו. אבי המשפחה אינו אוכל מצה עבור כל בני הבית, ואינו יושב בסוכה עבורם. לעומת זאת, בחנוכה המצווה היא "נר איש וביתו". כל המשפחה מתלכדת ויוצאת בהדלקה אחת. הסיבה לכך היא שאחת המטרות של היוונים הייתה לפגוע בקדושת הבית היהודי ובתא המשפחתי. הם גזרו שכל בתולה שנישאת תיבעל להגמון (שר יווני) תחילה, במטרה לטמא את הקשר המקודש בין איש ואישה. ובקובץ מדרשים מתקופת הגאונים מובא שהיוונים גם עקרו את דלתות הבתים. הדלת מאפשרת לתחום את המרחב הביתי, ולייצר מרחב משפחתי. עקירת הדלת מכניסה את הרחוב לתוך הבית, ואינה מאפשרת לקיים מרחב אינטימי משפחתי מאחד ומלכד. כנגד זה תיקנו חז"ל שאת מצוות נר חנוכה נקיים באופן של "נר איש וביתו", לא כל אחד ואחד ידליק את הנר הפרטי שלו, אלא כל בני הבית יתלכדו ויתאחדו יחד סביב הנר של אבי המשפחה, ידליקו יחד אור

2. תוספות שבת כא ב ד"ה והמהדרין ושו"ע תרעא ב.

של מצווה וקדושה, ויחזקו על ידי זה את קדושת הבית ואת הלכידות המשפחתית.

מהדרין מן המהדרין לבנות הבית

גם למנהג האשכנזים, אישה נשואה אינה צריכה להדליק נרות בפני עצמה, שאשתו של אדם כגופו, ויוצאת בהדלקתו³. וכן בנות הבית אינן צריכות להדליק בפני עצמן, ויוצאות בהידור בהדלקת אבי הבית מכיוון שמקום ההדלקה העיקרי הוא בפתח החצר, ובזמן התקנה נשים כמעט לא יצאו מהבית, ולכן לא רצו לחייבן לצאת לרחוב להתערב בין הגברים ולהדליק נרות, שהיה בכך היעדר צניעות⁴. אישה נשואה או בנות הבית הרוצות להדליק נרות בפני עצמן רשאיות להדליק ולברך⁵.

ילדים קטנים

למנהג האשכנזים גם ילדים קטנים שהגיעו לחינוך מדליקים נרות בפני עצמם⁶. וילד קטן מבני ספרד שרוצה להדליק נרות בעצמו, יכול להדליק בברכה, שמכיוון שקטן חייב במצוות רק מדין חינוך, הוא

3. מ"ב תרעא ט. בעל שנמצא מחוץ לביתו, ומדליק שם נרות, ואשתו אינה נמצאת עימו, אשתו יוצאת בהדלקתו, שאשתו כגופו (הכרעת הגר"י אריאל שליט"א, ועיי' מ"ב דרשו תרעז 4 וימי הלל והודאה עמ' רנו).

4. עי' חתם סופר שבת כא ב ד"ה והמהדרין.

5. מ"ב תרעה ט. ולמנהג הספרדים, רק בעל הבית מדליק, ושאר בני הבית - בין גברים בין נשים - יוצאים בהדלקתו, כמבואר לעיל.

6. רמ"א תרעה ג.

יכול לנהוג כשיטה הלכתית מבוססת, אף שאביו אינו נוהג כן⁷. וגם כשהקטן אינו מדליק נרות בעצמו, אפשר לשתף אותו במצווה ולתת לו להדליק את נר השמש של בעל הבית⁸. ואם הקטן הגיע לחינוך (גיל 6 בערך) יש סוברים שאפשר לתת לו להדליק גם את נרות ההידור של בעל הבית⁹.

ראוי שכל בני הבית יהיו נוכחים בשעת ההדלקה, כדי להרבות בכבוד המצווה ובשמחתה, וכדי שכל בני הבית ישמעו את אבי המשפחה מברך את ברכת "שעשה ניסים", ויצאו בזה ידי חובת הסוברים שכל אדם שאינו מדליק נר בעצמו צריך לברך ברכת "שעשה ניסים" כאשר הוא רואה את נרות החנוכה¹⁰.

כאשר כמה אנשים מדליקים נרות באותו בית, יש להרחיק את החנוכיות זו מזו, כדי שיהיה ניכר כמה נרות הדליק כל אחד¹¹.

חובת הנשים במצווה

אישה חייבת במצוות נר חנוכה, אף שזו מצוות עשה שהזמן גרמא, מכיוון שגם הנשים נושעו מגזירות היוונים. כמו כן, אחד מניסי חנוכה נעשה על ידי אישה, שיהודית בתו של יוחנן כוהן גדול האכילה את

7. שו"ת אור לציון ח"ד פרק מב הערה א, מקראי קודש הררי ט הערה כז בשם הגר"מ אליהו, ועי' תבואות שמש ח"א סי' ז שאפילו בן גדול יכול להתכוון שלא לצאת בהדלקת אביו. ועי' אגרות הראשון לציון עמ' קנה שאין לקטן לברך, מכיוון שיוצא בעל כורחו בהדלקת אביו. וכתבנו להקל עפ"י המבואר בפוסקים שדבר השנוי במחלוקת, אף שמחמירים לעניין גדול, יש להקל לקטן, עי' פסקי תשובות רנט ב ובמקורות שצוינו שם.

8. כף החיים תרעא פג.

9. חזון עובדיה עמ' כא.

10. עי' מ"ב תרעב ו תרעו ו תרעז ד ופסקי תשובות תרעה ג.

11. רמ"א תרעא ב.

ראש האויבים גבינה כדי שיצמא, ואחר כך השקתה אותו יין עד שהשתכר ונרדם, וחתכה את ראשו, וכשראו חייליו שגיבורם מת, ברחו. לכן נשים שגרות לבדן בבית, תקפדנה להדליק נרות חנוכה¹². מכיוון שאישה חייבת בהדלקת נר חנוכה, היא יכולה להוציא את בעלה ידי חובה¹³. ולמנהג הספרדים, שרק אחד מבני הבית מדליק נרות, אישה שמדליקה נרות בביתה מוציאה את כל בני הבית בהדלקתה¹⁴.

12. שבת כג א ורש"י שם ור"ן שם.

13. כאשר הבעל יכול להדליק בעצמו, לא יצא בהדלקת אשתו (ביאור הלכה תרעה ג ד"ה אשה), ולכן גם אברכים יקדימו לחזור לביתם להדליק נרות (הליכות שלמה עמ' רצו וחזון עובדיה עמ' עה). אישה מוציאה את בעלה רק כאשר היא מדליקה בבית, אבל כאשר היא מתארחת אצל אחרים אינה מוציאה את בעלה, והוא צריך להדליק בעצמו (מ"ב דרשו תרעז 4, ימי הלל והודאה עמ' רנו).

14. מ"ב תרעה ט.

ד - זמן ההדלקה

זמן ההדלקה לכתחילה

מטרת הדלקת נר חנוכה היא לפרסם את הנס. לכן קבעו חכמים שזמן ההדלקה לכתחילה הוא "משתשקע החמה", שבזמן זה כבר מתחיל להחשיך, ואור הנרות ניכר, ויחד עם זאת יש עדיין אנשים ברחוב שרואים את הנרות. אלא שנחלקו הראשונים אם "משתשקע החמה" הוא הזמן שגלגל החמה נעלם מעינינו, מה שמכונה בשפתנו שקיעת החמה (רמב"ם), או שהכוונה לשקיעת אור השמש, הזמן שמתחיל להחשיך ונראים כבר שלושה כוכבים (רשב"א). זמן זה מאוחר בכעשרים דקות לשקיעת החמה. מנהג הספרדים וחלק מהאשכנזים להדליק בצאת הכוכבים. ויש מהאשכנזים שנוהגים להדליק בשקיעת החמה, וכל אחד ינהג כמנהג אבותיו¹.

הדלקת נרות וערבית

בקרב הנוהגים להדליק בצאת הכוכבים התעוררה שאלה: האם להדליק נרות לפני תפילת ערבית או אחריה. יש סוברים שיש להקדים את הדלקת הנרות, שעיקר זמן ההדלקה הוא דווקא בצאת הכוכבים². אך המנהג המקובל הוא להקדים את תפילת ערבית, שכן בתפילת ערבית מקיימים את מצוות קריאת שמע שהיא מצווה מן התורה, ויש

1. עי' שו"ע תרעב א ומ"ב שם.

2. מג"א תרעב ה.

להקדימה למצוות הדלקת נר חנוכה שהיא מצווה מדרבנן. ועוד, כלל בדינו: תדיר ושאינו תדיר, תדיר קודם³.

לפעמים אנשים חושבים שההתקדמות הרוחנית של האדם תלויה באירועים חריגים או בחוויה חד פעמית עם עוצמה גדולה. אבל האמת היא שההתקדמות הרוחנית תלויה בעיקר בעבודה קבועה ותדירית, שגרתית ויום-יומית. לכן, על אף חביבות מצוות נר חנוכה והייחוד שבה, עבודת ה' השגרתית של תפילת ערבית וקריאת שמע קודמת. ורק על גבה אנו מוסיפים את האירועים החריגים והחד-פעמיים, כדוגמת נר חנוכה, שמרוממים אותנו ונותנים לנו כוח להמשיך ולהתמיד בעבודה השגרתית והיום-יומית.

יש להזדרז להדליק את הנרות מייד לאחר תפילת ערבית, כדי שלא יעבור זמן ההדלקה, שעיקרו בחצי שעה הסמוכה לצאת הכוכבים. וכדאי להכין את הנרות לפני תפילת ערבית, כדי שיהיה ניתן להדליק את הנרות מייד לאחר התפילה ללא עיכוב⁴.

אדם שרגיל להתפלל ערבית בשעה קבועה לאחר צאת הכוכבים, יכול להדליק את הנרות בצאת הכוכבים, ולהתפלל בשעה שרגיל בה, שמכיוון שבכל מקרה אין בדעתו להתפלל ערבית מייד בצאת הכוכבים, לא שייך כאן הכלל של תדיר ושאינו תדיר⁵.

עד מתי אפשר להדליק נרות?

מי שלא הדליק נרות חנוכה בזמן, יכול להדליק עד שתכלה רגל מן השוק. ופירשו בגמרא שהכוונה לזמן שבו עוזבים את המקום גויים

3. עי' שב יעקב סי' כב וימי הלל והודאה עמ' פא.

4. מ"ב תרעב א.

5. מ"ב דרשו תרעב 4 בשם הגרש"ז אורבך ועוד.

שמכרו עצים להסקה, והתעכבו בשוק קצת אחרי שהסוחרים האחרים חזרו לביתם. ורמז יש בדבר שהגדירו חכמים את זמן ההדלקה על פי גויים, ללמדנו שעלינו להפיץ את אור התורה והמצוות באופן כזה שגם הגויים יהיו מוארים על ידו.

בזמן התלמוד, משך הזמן של "עד שתכלה רגל מן השוק" היה כחצי שעה לאחר זמן ההדלקה. מכיוון שהרחובות לא היו מוארים, עם רדת החשיכה אנשים כבר לא הסתובבו בחוץ. אולם בימינו, שנהנים מאור החשמל, וחיי המסחר ממשיכים זמן רב לאחר רדת החשיכה, יש סוברים שהזמן שתכלה רגל מן השוק הוא בערך בשעה שבע בערב, שעד אז הרחוב עוד הומה אדם⁶. ושיעור זמן זה משתנה ממקום למקום, ובכל מקום יש לשער לפי הזמן שרוב אנשי היישוב חוזרים לבתיהם מעבודתם⁷.

מי שלא הדליק נרות חנוכה עד שעבר הזמן שתכלה רגל מן השוק, יכול בדיעבד להדליק נרות חנוכה בברכה כל הלילה עד עלות השחר. ולכתחילה ישתדל שיהיה מישוהו שיראה את הנרות, שעל ידי זה יתפרסם הנס⁸.

הדלקה בזמן כשאחד מבני הזוג לא בבית

בימינו סדרי העבודה השתנו מאוד לעומת העבר, ואנשים עובדים זמן רב לאחר צאת הכוכבים. וכך קורה שבמשפחות רבות הבעל

6. הכרעת הגר"י אריאל שליט"א. ועי' פסקי תשובות תרעב ו.

7. פסקי תשובות תרעב ו.

8. שו"ע תרעב ב ומ"ב שם. ועי' שעה"צ יז שנחלקו האחרונים אם הכרחי שיהיה מישוהו שיראה את הנרות מלבד המדליק, וסיכם שם שהרוצה להקל אין מוחים בידו. אך הגרש"ז אוירבך (שלמי מועד עמ' ריח) והגר"ע יוסף (חזו"ע עמ' סד) הכריעו שאפשר להדליק כל הלילה אף כשאין מישוהו שיראה את הנרות, וכן הכריע הגר"י אריאל שליט"א.

חוזר מעבודתו כמה שעות לאחר זמן ההדלקה, ומתעוררת שאלה אם עדיף שהאישה תדליק את נרות החנוכה בזמן ללא בעלה, או שנכון יותר שהאישה תחכה לבעלה, וידליקו יחד את הנרות מאוחר יותר. במצב כזה הדבר תלוי בשעת החזרה של הבעל. אם הבעל חוזר עד השעה שבע בערב, שזהו הזמן שתכלה רגל מן השוק, עדיף שהאשה תחכה לבעלה וידליקו נרות יחד כשיחזור. אך אם הבעל חוזר לאחר השעה שבע בערב, עדיף שהאשה תדליק נרות בזמן. ואף שהדבר יפגע מעט בחווית המצווה, ההקפדה על הדקדוק ההלכתי עדיפה⁹.

הדלקה מוקדמת

בשעת הדחק, אפשר להדליק נרות חנוכה בברכה מזמן פלג המנחה, דהיינו שעה ורבע זמנית לפני צאת הכוכבים (כ-40 דקות לפני השקיעה), ולשים כמות שמן כזו שהנרות ידלקו עד חצי שעה אחרי צאת הכוכבים, שכן מצאנו בכמה מצוות שצריכות להיעשות בלילה שניתן לעשותן כבר מפלג המנחה¹⁰. והטעם לכך, שהארת היום שהולך ובא, מתנוצצת כבר מפלג המנחה.

הלכה זו שכיחה כשיש צורך לצאת מהבית מוקדם, ולא ניתן להמתין עד זמן הדלקת נרות, ואפשר במצב זה להדליק את הנרות כבר מפלג המנחה, ומיד לאחר מכן לצאת לדרך. אך כיון שהנרות נשארים דולקים ללא השגחה, יש לשים לב שהם מונחים בצורה בטיחותית, שלא תתרחש חלילה שריפה. אמנם, כיון שהאפשרות להדליק מפלג המנחה ואילך אינה מוסכמת על כל הפוסקים, הטוב ביותר שבמצב

9. הכרעת הגר"י אריאל שליט"א, ועי' ימי הלל והודאה עמ' צא שסיכם את דעות הפוסקים בזה.

10. עי' שו"ע תרעב א ומ"ב שם.

כזה יסדרו בני המשפחה את הנרות בחנוכייה לפני צאתם, ויבקשו מאחד השכנים שבזמן ההדלקה ידליק עבורם את הנרות, ובזה יקיימו את מצוות ההדלקה, ששלוחו של אדם כמותו¹¹.

אכילה ומלאכה לפני הדלקת נרות

חצי שעה לפני זמן הדלקת נרות אסור לעשות דברים שעלולים להשכיח מהאדם את קיום המצווה. כגון ללכת לישון, לאכול אכילת קבע ולעשות מלאכה שעשויה להתמשך. ומי שרוצה לעשות אחד מדברים אלו סמוך להדלקת נרות, יבקש מחברו שיזכיר לו להדליק נרות, כדי שלא ישכח¹².

האכילה האסורה היא אכילת קבע, אבל מותר לאכול לחם או עוגה בשיעור כביצה (56 סמ"ק). וכן מותר לאכול פירות וירקות ובשר, ודגים ללא הגבלה. וכשיגיע זמן ההדלקה יש להזדרז ולהדליק נרות,

11. עי' פסקי תשובות תרעב ב. כאשר יש לבחור בין הדלקה מפלג המנחה להדלקה בשעה מאוחרת, הכרעת הגר"י אריאל שליט"א שהדלקה מפלג המנחה עדיפה, כיון שבאופן זה הנרות ידלקו בשעת החיוב ויהיה גם פרסום הנס לעוברים ושבים, מה שאין כן בהדלקה מאוחרת, ועי' פסקי תשובות שם. ועי' פסקי תשובות תרעה ג ומ"ב דרשו תרעה 15 ששליח שמדליק שלא בנוכחות המשלח אינו מברך שעשה ניסים ושהחינו, ולגבי ברכת ההדלקה ישנה מחלוקת; לדעת האגרות משה מברך, ולדעת הגרי"ש אלישיב אינו מברך. וכדי לצאת מידי הספק, המליץ הגרי"ש אלישיב שבשעה שהשליח יברך על הנרות שלו, יכוון גם על הנרות של השכנים, ומייד אחרי שהדליק את הנרות שלו ילך - ולא יפסיק בדיבור - להדליק את הנרות של השכנים, ואז יאמר "הנרות הללו". והכרעת הגר"י אריאל שליט"א, שלכתחילה עדיף לנהוג כעצת הגרי"ש אלישיב, אך מעיקר הדין השליח מברך את ברכת ההדלקה.

12. מ"ב תרעב י ותורת המועדים עמ' קלז ואילך. ועי' מ"ב דרשו שם 31 בשם הגרי"ש אלישיב וחזון עובדיה עמ' סח שאיסור האכילה ועשיית מלאכה הוא רק למדליק, אבל בני הבית רשאים לאכול ולעשות מלאכה לפני ההדלקה, ואינם צריכים לחשוש שבעל הבית ישכח מלהדליק, וכן מסתבר, ועי' מ"ב דרשו שם שיש חולקים. ועי' שער הציון שם יד שגם ללמוד תורה אסור חצי שעה לפני זמן ההדלקה, ועי' חזון עובדיה שם שמקל, ונראה להקל משום ביטול תורה.

ואין להתעכב אפילו בשביל לימוד תורה¹³, אך אין לבטל שיעור תורה כדי להדליק בזמן אם הדבר יגרום לביטול תורה של רבים. ולכן בתי כנסת שמתקיים בהם שיעור מייד לאחר ערבית, ישתדלו לדחות את השיעור. אך אם בעקבות הדחייה חלק מן הלומדים ייעדרו מן השיעור, יקיימו את השיעור בזמן, ולאחר מכן ילכו משתתפי השיעור הביתה וידליקו נרות, כי מעלת לימוד תורה של רבים עדיפה על פני הדלקה בזמן¹⁴.

13. תורת המועדים עמ' קלז ואילך.

14. חזון עובדיה עמ' עג.

ה - מקום ההדלקה וסידור הנרות

פתח הבית

שתי מטרות עמדו לעיני חז"ל כאשר קבעו את מקום הדלקת הנרות. מטרה אחת היא שיהיה בהדלקה פרסום הנס הגדול ביותר, שעיקרה של מצוות הדלקת נרות היא לפרסם את הנס. ומטרה שנייה שההדלקה תהיה בצמוד לבית, כדי שיהיה ניכר מי הדליק את הנר¹. לפיכך אמרו חז"ל: "נר חנוכה מצוה להניחה על פתח ביתו מבחוץ"², שעל ידי זה הנס מתפרסם לעוברים ולשבים, וניכר מי הדליק את הנר. ורמז יש בכך שמדליקים את הנרות בפתח הבית מבחוץ, שמגמתנו היא שאור התורה והקדושה שבתוך הבית יאיר את כל המרחבים סביב, ולא יצטמצם רק לביתו הפרטי של כל אחד ואחד³.

מעלה נוספת יש בהדלקה בפתח הבית, שאדם העובר בפתח הבית יהיה מוקף במצוות, שהמזוזה מימין ונר חנוכה משמאל⁴. וכשהעובר לבוש בציצית, מעלת הציצית מצטרפת למעלת הנר והמזוזה, ועליו נאמר "והחוט המשולש לא במהרה ינתק"⁵.

1. עי' חידושי ר"מ קזיס שבת כא ב.

2. שבת כא ב.

3. עי' מאמרי הראיה עמ' 150.

4. שבת כב א.

5. קהלת ד יב. שו"ת מהרי"ל סי' מ.

הדלקה בחלון

בזמן חז"ל היו אנשים שהתגוררו בחדר בקומה שנייה, ולא הייתה להם כניסה נפרדת, אלא היו נכנסים לחדרם דרך הפתח שבקומה הראשונה, ומשם היו עולים לחדר שבקומה השנייה. ואילו היו מדליקים את נרות החנוכה בפתח הבית שבקומה הראשונה, היו העוברים והשבים סבורים שזו הודלק על ידי בעל הדירה התחתונה. לכן תיקנו חז"ל שהדר בעליה ידליק את נרות החנוכה בחלון חדרו הפונה לרשות הרבים, ובאופן זה יהיה ברור שהוא זה שהדליק את הנר⁶.

הדלקה בתוך הבית

בתקופת האמוראים, כאשר היהודים היו תחת שלטון הפרסים, לפעמים הייתה סכנה להדליק את נרות החנוכה בפתח הבית או בחלון, מפני שביום חגם התירו הפרסיים להבעיר אש רק בבית העבודה זרה שלהם, ולפעמים חל יום חגם בימי החנוכה. כדי שגם במצבים כאלו יהיה ניתן לקיים את מצוות נרות חנוכה, אמרו חכמים שבשעת הסכנה "מניחו על שולחנו ודיו"⁷. ורמז יש בדבר, שאף כשאיננו זוכים להאיר את כל המרחבים סביבנו באור התורה והמצוות, מוטל עדיין על כל אחד ואחד להאיר את ביתו הפרטי⁸.

הדין בזמן הזה

במשך הגלות נהגו להדליק את הנרות בתוך הבית מחשש סכנה,

6. עי' שבת כא ב.

7. עי' שבת כא ב ורש"י שם.

8. עי' מאמרי הראיה עמ' 150.

אבל בזמן הזה, שבחסדי ה' חזרנו לארץ ישראל, וניתן להדליק את נרות החנוכה בפתח הבית ולפרסם את הנס בהשקט ובבטחה, ראוי להדליק את הנרות בפתח הבית כפי עיקר התקנה, וכדי שהנרות לא יכבו, מניחים אותם בתיבת זכוכית⁹. ורבים נוהגים עדיין להדליק את הנר בחלון או בפתח הבית מבפנים¹⁰. ונאמרו כמה טעמים להצדיק מנהג זה. טעם אחד, שמכיוון שהייתה סכנה בדבר שוב לא חזר הדבר לקדמותו¹¹. וטעם שני, שבזמן הזה שנוהגים להדליק נרות גם בבית הכנסת, פרסום הנס לרבים מתקיים כבר בהדלקה בבית הכנסת, ולכן החיוב להדליק בפתח הבית מבחוץ כדי לפרסם את הנס לרבים נחלש¹². וטעם שלישי, שיש עדיין מקומות בעולם שהנחת נרות החנוכה בפתח הבית מבחוץ עלולה להביא לידי סכנה, ואין דנים כל מקום ומקום בנפרד, אלא דין אחד הוא לכל ישראל¹³.

בית עם חצר

בית שבחזיתו יש חצר, נחלקו הראשונים אם יש להדליק את הנרות בפתח הבית או בפתח החצר. לדעת רש"י עדיף להדליק בפתח הבית, שעל ידי זה ניכר יותר מי הדליק את הנר, והנס מתפרסם גם באופן זה, כי עוברים ושבים יכולים לראות את הנר דרך פתח החצר. ולדעת

9. חזון עובדיה עמ' לח, ועי' ימי הלל והודאה עמ' נג. כאשר יש יותר פרסום הנס בהדלקה בחלון מאשר בפתח הבית, עדיף להדליק בחלון מאשר בפתח הבית, כדי להרבות בפרסום הנס (הכרעת הגר"י אריאל שליט"א, ועי' מ"ב דרשו תרעא 44 שנחלקו בזה אחרוני זמננו).

10. ועדיף להדליק בחלון, מאשר בפתח הבית מבפנים, כדי לפרסם הנס (מ"ב תרעא לח). ורבים וטובים מעדיפים להדליק בפתח הבית מבפנים כדי להיות מסובבים במצוות (פסקי תשובות תרעא ג).

11. שו"ת דבר יהושע א מ.

12. שבט הלוי ז פד.

13. מועדים וזמנים ח"ב סי' קמ. ועי' פסקי תשובות תרעא 11.

התוספות יש להדליק בפתח החצר, שבאופן זה הנרות נראים טוב יותר לעוברים ושבים, ויש בכך יותר פרסום הנס¹⁴, וכן פסק השו"ע¹⁵. אומנם למעשה בדרך כלל עדיף להדליק בפתח הבית כפי שמבואר בהערה¹⁶.

בניין קומות

מי שגר בבניין קומות, הטוב ביותר שידליק בחלון ביתו, באופן שגם הוא יראה את הנרות וגם יהיה בכך פרסום הנס, ואפילו אם חלון ביתו גבוה מעשרים אמה, יש בכך קצת פרסום לבני רשות הרבים, ואם יש בשכנותו בתים גבוהים שחלונו נשקף אליהם, יש בכך פרסום גם לדיירי הבניינים הללו¹⁷.

14. עי' שבת כא ב ורש"י ותוספות שם וחידושי ר"מ קזיס שם ואור לציון ח"ד מב הערה ד.
15. שו"ע תרעא ה. ועי' פסקי תשובות תרעא ד ומ"ב דרשו שם 45 שלדעת החזון איש חצרות שלנו שאין עושים בהם שימושים ביתיים, אין דינן כחצר לעניין נר חנוכה, ויש להדליק בפתח הבית או בחלון הפונה לרשות הרבים, והגרי"ז סולוביצ'יק, הגרש"ז אורבך והגרי"ש אלישיב חולקים על זה, וכן דעת הגר"י אריאל שליט"א (עי' שו"ת באהלה של תורה ח"ב צז אות ד).

16. עי' שו"ת באהלה של תורה ח"ב צז אות ד, שהרבה ראשונים סוברים כדעת רש"י וניתן לנהוג כשיטתם, ומלבד זאת עי' בהערה הקודמת שלדעת החזון איש לחצרות שלנו אין דין חצר לעניין הדלקת נר חנוכה. וחצר שאין לה פתח עם משקוף ומזוזות, יש סוברים שאין להדליק בפתח נרות (עי' תשובות והנהגות ב שמב אות ב ואור לציון ח"ד מב סוף הערה ד, ועי' מ"ב דרשו תרעא 48 שהגרש"ז אורבך והגרי"ש אלישיב חולקים על זה). ואם החצר אינה מוקפת במחיצות, אין לה דין חצר (מ"ב דרשו תרעא 45 בשם הגרי"ש אלישיב). ואם ניתן לראות מרשות הרבים את פתח הבית, אזי גם לדעת תוספות אפשר להדליק בפתח הבית (תשובות והנהגות ג רטו אות ג).

17. שו"ת באהלה של תורה ח"ב צז אות ד. ועי' פסקי תשובות תרעא ה, שיש הנוהגים להדליק בכניסה לחדר המדרגות או בפתח החצר, וניתן לנהוג כפי כל אחת מהשיטות, ועי' מ"ב דרשו שם 45 וימי הלל והודאה עמ' נד-נה.

הצמדת הנרות לפתח

כשמדליקים את הנרות בפתח הבית, יש לכתחילה להניח את הנרות בטפח הסמוך לפתח משמאל, כדי שהעובר בפתח יהיה מוקף במצוות, שהמזוזה מימין ונר חנוכה משמאל. ואם אין בפתח מזוזה, יניח את הנרות מימין, שבכל דבר מצווה מעדיפים את צד ימין¹⁸, שהימין מסמל את מידת החסד, והשמאל את מידת הדין, ויש להעדיף את מידת החסד על מידת הדין.

גובה הנר

לכתחילה יש להניח את הנרות כך שהשלהבת של הנר לא תהיה גבוהה מעשרה טפחים (80 ס"מ) ולא תהיה נמוכה משלושה טפחים (24 ס"מ), כדי שיהיה ניכר שהנרות הודלקו לשם מצווה, ויתרבה פרסום הנס. שכן אדם המדליק נר כדי להאיר אינו מניח את הנר בגובה עשרה טפחים, אלא מניח אותו בגובה, כדי שיאיר מרחב גדול. ונר המונח בגובה שפחות משלושה טפחים לקרקע, אינו ניכר לעוברים ושבים¹⁹.

סידור הנרות בחנוכייה וסדר ההדלקה

מסדרים ומדליקים את הנרות בחנוכייה באופן כזה שיתקיימו שני עניינים: א. שהנר הראשון שיודלק יהיה הנר שהוסיפו באותו יום,

18. עי' שו"ע תרעא ז. הנחה בטפח הסמוך לפתח אינה מעכבת (מ"ב דרשו תרעא 61 בשם הגרש"ז אוירבך ועוד אחרונים, ועי"ש שהגרי"ש אלישיב חולק), וכשכמה אנשים מדליקים בפתח הבית, ולא ניתן להניח את כל החנוכיות בטפח הסמוך לפתח, די שחנוכייה אחת תהיה בטפח הסמוך לפתח, שניכר הדבר ששאר הנרות הם המשך לנרות הסמוכים לפתח (שם).

19. עי' שו"ע תרעא ו ורא"ש ב"ק ו יח ולבוש שם.

שנר זה מציין את הנס הגדל מיום ליום. ב. שכיוון ההדלקה יהיה משמאל לימין, שכלל בידינו: כל פניות שאתה פונה לא יהיו אלא לימין. וכך הוא סדר ההדלקה באופן מעשי: ביום הראשון מניחים את הנר הראשון כך שכשהמדליק עומד מול החנוכייה, יהיה הנר בקצה הימני של החנוכייה. ביום השני מניחים את הנר הראשון באותו מקום שהונח אתמול, ומוסיפים לשמאלו נר נוסף. ובשעת ההדלקה מדליקים תחילה את הנר הנוסף. וכך גם ביום השלישי. מניחים את הנר הראשון והנר השני באותו מקום שהונחו ביום הקודם, ומוסיפים לשמאלם נר שלישי, ומדליקים תחילה את הנר השלישי. וכן הלאה עד היום השמיני. באופן זה מתחילים תמיד בהדלקת הנר החדש, וכיוון ההדלקה הוא לעולם משמאל לימין²⁰.

רצוי שבשעת ההדלקה יעמוד המדליק סמוך לנר החדש, כדי שנר זה יהיה הנר הראשון שידו פוגשת, וידו לא תחלוף על נרות אחרים מבלי להדליקם, שאין מעבירים על המצוות²¹.

20. שו"ע תרעו ה, ואין הבדל בכל זה בין מדליק בצד ימין של הפתח בין בצד שמאל בין בחלון. ועי' מ"ב שם שישנם מנהגים נוספים, וכל המנהגים טובים. ואנו נקטנו כמנהג המקובל.

21. מ"ב תרעו יא.

ו - דיני הנר

כמות השמן

כדי להרבות בפרסום הנס, לא די בכך שהנר ידלוק זמן קצר, אלא צריך שהנר ידלוק לפחות חצי שעה לאחר צאת הכוכבים¹. לכן, יש להרחיק מעט את נרות השעווה זה מזה שלא ימיסו בחומם זה את זה ויקדימו לכבות. ויש המהדרים להרבות בפרסום הנס ולהדליק נרות גדולים, שיספיקו לדלוק עד השעה שבע לערך, שזה הזמן שתכלה רגל מן השוק בימינו².

בערב שבת יש להשתמש בנרות גדולים שיספיקו לדלוק כשעה ורבע, שכן מקבלים שבת כעשרים וחמש דקות לפני השקיעה, ומשך הזמן בין השקיעה לצאת הכוכבים הוא כעשרים דקות, ולאחר צאת הכוכבים צריכים הנרות לדלוק עוד חצי שעה. ולנוהגים להדליק בדרך כלל בשקיעה, די שהנרות יספיקו לדלוק כשעה.

שמן זית ונרות שעווה

כל השמנים והפתילות כשרים להדלקת נר חנוכה, ומצווה מן המובחר להדליק בשמן זית, שבו נעשה הנס. ואם אין שמן זית, יש להדליק

1. שו"ע תרעב ב. ומי שמדליק בשקיעה, די שהנר ידלוק חצי שעה אחרי השקיעה, וטוב שידליק נרות שידלקו חצי שעה לאחר צאת הכוכבים, שבה יקיים את המצווה לדעת הכול (מקראי קדש הרי"ד ז בשם הגר"מ אליהו).

2. הליכות שלמה עמ' רצב, ועי' ימי הלל והודאה עמ' קא.

בשמן שאורו זך ונקי. והדלקה בשמן, אף שאינו שמן זית, עדיפה על הדלקה בנר שעווה, הואיל והנס נעשה בשמן³.

נורה חשמלית

עם המצאת הנורה החשמלית, התעוררה השאלה אם ניתן לצאת ידי חובת הדלקת נר חנוכה בהדלקת נורת ליבון חשמלית. יש סוברים שיוצאים בה ידי חובה, ובלבד שיהיה ניכר שהדליקה לשם מצוות נר חנוכה, ושיש בה סוללה שמספיקה לחצי שעה לפחות. לפי דעה זו, הסוללה נחשבת כשמן, וחוט הלהט כאש⁴. אבל רוב האחרונים סוברים שאין יוצאים ידי חובת נר חנוכה בהדלקת נורה חשמלית, שאין הנורה נחשבת נר, הואיל ואין בה שמן ופתילה, וכן ההלכה⁵. ובשעת הדחק שאין לאדם אפשרות אחרת, כגון חולה המאושפז בבית חולים, שאינו רשאי להדליק נר בחדרו, יש להדליק נורת ליבון חשמלית, אך אין לברך על ההדלקה, מכיוון שלדעת הרבה פוסקים לא מקיימים את המצווה בהדלקת נורה חשמלית. נורה חשמלית, שאין בה חוט להט, כגון נורת לד, פסולה להדלקה לדעת הכול⁶. כדי לכבד את המצווה, ראוי להדליק נרות בחנוכייה יפה ומהודרת, כל אחד כפי יכולתו⁷.

3. שו"ע תרעג א ומ"ב שם.

4. הליכות שלמה עמ' רפג, ועי' ימי הלל והודאה עמ' קטז.

5. חזון עובדיה עמ' צג ושור"ת באוהלה של תורה ח"ה סימן כ אות ה ופסקי תשובות תרעג א.

6. הליכות שלמה עמ' רפג.

7. מ"ב תרעג כח.

ז - משך הזמן שהנרות צריכים לדלוק

נר שכבה

מצוות נר חנוכה מתקיימת מייד בהדלקת הנר, ואף אם הנר כבה לאחר מכן, כגון שמישהו נתקל בחנוכייה והפיל אותה, יצא המדליק ידי חובה¹. וזהו מה שאמרו חכמים: "הדלקה עושה מצווה". ורמז יש בדבר, שבכל הנוגע לריבוי אור תורה ומצוות בעולם, עיקר חובתנו בהשתדלות, ואף אם מאמצינו לא נשאו פרי, עמלנו לא היה לשווא, שעצם ההשתדלות והמאמץ מרבים אור בעולם הרבה מעבר לתוצאות המעשיות. וכתבו אחרונים, שאף שהמדליק יצא ידי חובת המצווה, ראוי שידליק שוב את הנר כדי לפרסם את הנס². ואף בזה יש רמז, שאף אם מאמצינו להרבות אור תורה ומצוות לא נשאו פרי, בל נתיימש, אלא נשתדל ונתאמץ שוב.

כדי שהנר לא יכבה, יש להקפיד להדליק כל נר היטב, שהאש תאחז בו כראוי, ורק לאחר מכן לעבור לנר הבא³.

מצב הנר בשעת ההדלקה

מכיוון שהדלקה עושה מצווה, צריך שבשעת ההדלקה הנר יהיה ראוי

1. שו"ע תרעג ב.

2. מ"ב תרעג כז.

3. ביאור הלכה תרעג ב ד"ה הדלקה.

לדלוק חצי שעה, ולכן יש לשים לב שיש בנר מספיק חומר בעירה, ושהוא מונח במקום שהרוח לא תכבה אותו במהלך חצי שעה⁴. ואם הדליק את הנרות במקום שהרוח מצויה, והנרות כבו, או שבשעת ההדלקה לא היה מספיק שמן כדי שהנר יוכל לדלוק חצי שעה, צריך לחזור ולהדליק את הנרות כראוי. אך לא יברך שוב, כי יש חולקים על דין זה, וסוברים שאין צורך שהנר יהיה ראוי לדלוק חצי שעה, ואף שאין הלכה כדבריהם, לעניין הברכה חוששים לדעתם, שכלל גדול בידינו: ספק ברכות להקל⁵.

הדלקה בתיבת זכוכית

הנוהגים להדליק נר חנוכה בפתח הבית מבחוץ, נעזרים בדרך כלל בתיבת זכוכית, ובשעת ההדלקה פותחים את דלת התיבה כדי להדליק את הנרות. במצב זה, כשדלת התיבה פתוחה, הרוח נכנסת לתיבה ופעמים שאין הנר ראוי לדלוק באופן זה חצי שעה. מטעם זה, יש מן האחרונים שסובר שלא יוצאים באופן זה ידי חובת המצווה⁶. אבל ההלכה כדעת רוב האחרונים שיוצאים ידי חובה באופן זה, שסוף סוף הנרות דלקו חצי שעה. ועוד שמכיוון שביד המדליק לסגור את דלת התיבה, והדלקתו היא על מנת לסגור אותה, הרי זה נחשב הדלקה שאינה עומדת לכבות⁷. והרוצה להדר יחסום בגופו את הרוח, באופן שגם בשעת ההדלקה יהיה הנר ראוי לדלוק חצי שעה⁸.

4. שו"ע תרעב ב.

5. מ"ב תרעב ד ותרעג כה.

6. מהרי"ל דסקין בשו"ת הר צבי או"ח ב קיד.

7. שו"ת הר צבי שם, ועיי' פסקי תשובות תרעג ח ומ"ב מהדורת דרשו שם הערה 30.

8. פסקי תשובות ומ"ב דרשו שם.

העברת החנוכייה ממקום למקום

אין להדליק את הנרות במקום אחד, ולהעביר אותם לאחר מכן למקום אחר, שמכיוון שהדלקה עושה מצווה, הנרות צריכים לעמוד במקום הראוי כבר בזמן ההדלקה. ועוד, שאם יעביר את הנרות ממקום למקום, יִרָאָה הדבר כאילו הנרות הודלקו כדי ליהנות מאורם⁹, אבל מותר להזיז קצת את הנרות באופן שניכר שאינו מטלטל אותם כדי ליהנות מאורם¹⁰. ולכן מותר להזיז קצת את החנוכייה, כדי לפנות מקום לחנוכייה נוספת. וכן מותר להזיז את הנרות לצורכם, כגון כשלפתע החלה לנשב רוח שאינה מצויה העלולה לכבות את הנרות¹¹. כשלפתע החלה לנשב רוח שאינה מצויה העלולה לכבות את הנרות¹¹.

כיבוי הנרות

לאחר שהנרות דלקו חצי שעה מותר לכבות אותם, שהרי כבר התקיימה המצווה. ויש מחמירים שלא לכבות את הנרות כי לדעתם כל השמן שבנר הוקצה למצווה. וניתן להתנות לפני ההדלקה שרק השמן הדרוש לחצי שעה יוקצה למצווה, ואז אפשר לכבות את הנרות לאחר תום זמן זה ללא חשש¹².

9. עי' שו"ע תרעה א.

10. חוט שני חנוכה עמ' שכ ופסקי תשובות תרעה 2.

11. מקראי קדש הררי ז ג בשם הגר"מ אליהו.

12. שו"ע תרעב ב ומ"ב שם.

ח - הברכות וסדר ההדלקה

הברכות

לפני עשיית מצווה תיקנו חז"ל לברך את ה', כדי שהמצווה תיעשה מתוך תשומת לב ובכוונה, ולא כמצוות אנשים מלומדה. וזהו נוסח הברכה לפני הדלקת הנרות: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם אשר קידשנו במצוותיו וציוונו להדליק נר של חנוכה". ונוסח הספרדים: "להדליק נר חנוכה". משום חביבות הנס, הוסיפו חכמים ברכה נוספת לפני ההדלקה, וזה נוסחה: "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם שעשה ניסים לאבותינו בימים ההם בזמן הזה". וביום הראשון של חנוכה מברכים גם את ברכת "שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה", ככל מצווה המזדמנת פעם בשנה, להודות לה' שזכינו להגיע שוב לימי החנוכה, ולקיים את מצוות נר חנוכה¹.

הקדמת הברכות להדלקה

הברכות צריכות להיאמר לפני הדלקת הנרות, לכן אין להדליק את הנרות תוך כדי הברכה, אלא יש לסיים את הברכות, ומייד לאחר מכן להדליק את הנרות, ואין להפסיק בין הברכה להדלקה². ולכן אדם שהדליק את הנרות, וכבה השמש שבידו, או נשפך השמן שבנר, לא יבקש מבני ביתו גפרורים או שמן, אלא ייקח אותם בעצמו. ואם ביקש מבני ביתו, אינו צריך לחזור ולברך, מכיון שהדיבור היה לצורך

1. עי' שו"ע תרעו א ומ"ב שם וילקוט יוסף תרעו ב.

2. עי' שו"ע תרעו ב ותלב א.

ההדלקה. אך אם דיבר - אפילו מילה אחת - בין הברכה להדלקת הנר הראשון בדבר שאינו נוגע להדלקה, צריך לחזור ולברך את ברכת "להדליק נר של חנוכה"³.

הנרות הללו פיוטים ומזמורים

לאחר הדלקת הנר הראשון נוהגים לומר "הנרות הללו אנו מדליקים וכו'", ואין בזה הפסק, כי זהו צורך המצווה. מה עוד שלאחר הדלקת הנר הראשון כבר קיים המדליק את עיקר המצווה. ויש נוהגים לומר הנרות הללו לאחר הדלקת כל הנרות, כדי לא להפסיק בין הברכה להדלקת הנרות, ושני המנהגים טובים⁴.

מנהג האשכנזים לשיר לאחר הדלקת הנרות את הפיוט "מעוז צור ישועתי", שמוזכר בו נס פך השמן. והספרדים נוהגים לומר את הפרק "מזמור שיר חנוכת הבית לדוד וכו"⁵, שמזכירים בו את חנוכת בית המקדש, וכן את הפרק "למנצח בנגינות מזמור שיר וכו"⁶.

מנהג טוב להישאר אצל הנרות בחצי השעה הראשונה, לראות אותם ולשמוח בהם, וההבטה בנרות משפיעה על האדם קדושה וברכה⁷.

עשיית מלאכה בזמן שהנרות דולקים

נהגו הנשים שלא לעשות מלאכה בחצי השעה הראשונה שהנרות דולקים, כדי לא להסיח את הדעת מזכר הנס, וכדי להבליט שאסור

3. מקראי קודש הררי ח ג בשם הגר"מ אליהו, שונה הלכות עם הוספות תורת המועדים עמ' שיז, ועי' מ"ב דרשו תרעו 16.

4. עי' מ"ב תרעו ח.

5. תהילים פרק ל.

6. תהילים פרק סז. כף החיים תרעו ל.

7. עי' ימי הלל והודאה עמ' קב, ופרדס אליעזר חנוכה ח"א עמ' רח ואילך שהאריך בזה.

להשתמש בנרות. והסיבה שרק הנשים נוהגות כן, משום שעל ידן נעשתה תשועה, שיהודית בתו של יוחנן כוהן גדול האכילה את ראש האויבים גבינה כדי שיצמא, ואחר כך השקתה אותו יין עד שהשתכר ונרדם, וחתכה את ראשו, וכשראו חייליו שגיבורם מת, ברחו.⁸ המנהג כולל רק מלאכות האסורות בחול המועד, כגון לתפור או לסרוג, אבל לאפות ולבשל מותר.⁹

מי שלא בירך שהחיינו ביום הראשון

אדם שלא הדליק נרות ביום הראשון, ויצא בהדלקת אשתו, לא יברך שהחיינו כשידליק באחד הימים הבאים, שאשתו כגופו, ויצא בברכתה.¹⁰ אבל אדם שהדליק נרות ביום הראשון ושכח לברך שהחיינו, יברך את ברכת שהחיינו באחד הימים הבאים בשעת ההדלקה.¹¹

ברכת הרואה

אדם שלא הדליק נר חנוכה באחד הלילות, ואינו עתיד להדליק באותו לילה, וגם אין מדליקים עליו בביתו, מברך בשעה שרואה נר חנוכה "שעשה ניסים לאבותינו". ואם דבר זה אירע בלילה הראשון, יברך גם שהחיינו, וכשידליק למחרת, לא יברך שוב שהחיינו שכבר יצא ידי חובת הברכה.¹² דין זה, שאפשר לברך על ראיית המצווה, לא נאמר בשום מצווה אחרת. שהרואה לולב או סוכה אינו מברך שום

8. שו"ע תרע א ולבוש ומ"ב שם.

9. חזון עובדיה עמ' יב ומ"ב מהדורת דרשו תרע 15.

10. מ"ב תרעו ז, ועי' חזון עובדיה עמ' קלח שחולק.

11. שו"ע תרעו א ומ"ב שם.

12. שו"ע תרעו ג.

ברכה. והסיבה שתיקנו ברכה מיוחדת זו בחנוכה היא משום חביבות הנס. וטעם נוסף: שיש אנשים שאין להם בית, ואינם יכולים לקיים את מצוות הדלקת הנר, וכדי שיהיו שייכים במצווה, תיקנו להם ברכה על ראיית הנרות¹³.

ברכת הרואה על נרות שדלקו חצי שעה

את ברכת הרואה ניתן כמובן לברך רק בראיית נר חנוכה, ולא בראיית נר רשות. מסיבה זו לדעת הרבה אחרונים אין לברך ברכת הרואה על נרות חנוכה שעברה כבר חצי שעה מזמן הדלקתם, שכן מעיקר הדין מותר כבר לכבותם ולהשתמש לאורם, והרי הם כנר הרשות. ואף שיש חולקים וסוברים שאפשר לברך על ראייתם, מכיוון שהם מפרסמים את הנס, למעשה אין לברך באופן זה, שספק ברכות להקל¹⁴.

ברכת הרואה על נרות בית הכנסת

נרות חנוכה שהודלקו בבית הכנסת, יש מן האחרונים הסוברים שאין לברך ברכת הרואה בראייתם, שהדלקתם אינה מעיקר הדין, אלא מכוח מנהג בלבד¹⁵. ויש חולקים וסוברים שניתן לברך ברכת הרואה על ראייתם, מכיוון שנרות אלו הודלקו לשם פרסום הנס, והמנהג להדליק בבית הכנסת הוא מנהג מקובל בכל תפוצות ישראל, ומברכים עליו¹⁶.

13. תוספות סוכה מו א ד"ה הרואה.

14. חזון עובדיה עמ' קמא, ועי' ילקוט יוסף חנוכה עמ' תנג שאף אם הוא מסופק אם עברה חצי שעה, לא יברך.

15. שלמי מועד עמ' רכד.

16. חזון עובדיה עמ' קמג.

ט - הדלקת נרות למי שאינו שוהה בביתו

רבים נוסעים בחנוכה לבקר קרובים וידידים ויש ערך חיובי בכך שמתקבצים יחד לחגוג את החג ולהודות לה' על הניסים שעשה לנו. בעקבות זאת מתעוררות פעמים רבות שאלות היכן להדליק את הנרות ובאיזה אופן. בפרק זה נברר תחילה את העקרונות, ולאחר מכן נפרט מצבים שונים.

את נרות החנוכה יש להדליק דווקא בביתו של המדליק. לא במרחב ציבורי, ולא בבית של אדם אחר. לכאורה היה עדיף להדליק את הנרות במקום ציבורי, באמצע הרחוב, או בכיכר העיר, שהרי עיקר המטרה בהדלקה היא לפרסם את הנס, וכשמדליקים את הנרות במקום ציבורי הנס מתפרסם הרבה יותר. למרות זאת, חכמים תיקנו להדליק את הנרות דווקא בבית. רמז יש בדבר, שהפצת אור למעגלים מסביב צריכה לבוא מתוך עולם פנימי מפותח ויציב. אדם שינסה להפיץ אור סביבו כשעולמו הפנימי רעוע, ריק ומדולדל, לא יצליח. הצמדת ההדלקה לבית - המסמל חוזק ויציבות - מלמדת שראשית יש על האדם להתמלא באור ולבנות את עולמו האישי, עולם רוחני עשיר ויציב, ורק מתוך כך הוא יוכל להפיץ אור סביב.

משפחה המתארחת אצל אחרים וישנה בביתה

נחזור להלכה: כאמור, את נרות החנוכה יש להדליק דווקא בִּבֵּית, וביתו של האדם נקבע לפי המקום שבו הוא עתיד לישון באותו לילה. לכן בני משפחה שנמצאים בזמן הדלקת נרות אצל קרובים או

ידידים, ומתכננים לחזור לישון בביתם, צריכים להדליק נרות בביתם ולא במקום שהם נמצאים בו בשעת ההדלקה, שאינו ביתם¹. ולכן לכתחילה יסדרו את נסיעתם באופן כזה שיוכלו להדליק את הנרות בביתם בזמן. ואם יש קושי בדבר, ידליקו נרות מזמן פלג המנחה (כ-40 דקות לפני השקיעה), שכפי שכבר למדנו, בשעת הדחק אפשר להדליק נרות מזמן פלג המנחה ואילך. ואם גם זה לא אפשרי, ידליקו נרות בשעה שיחזרו הביתה. וטוב יותר שיבקשו מאחד השכנים שידליק עבורם את הנרות בזמן², וישתדלו לשמוע את הברכות בבית שהם מתארחים בו ויצאו בזה ידי חובת הסוברים שכל אדם שאינו מדליק נר בעצמו צריך לברך ברכת "שעשה ניסים" כאשר הוא רואה את נרות החנוכה³.

משפחה המתארחת וישנה בבית המארחים

בני משפחה שמתארחים אצל קרובים או ידידים, ומתכננים לישון שם באותו לילה, הרי זה ביתם לאותו יום, וידליקו נרות בבית שמתארחים בו⁴. ולמנהג הספרדים שרק בעל הבית מדליק נרות, ישתתפו בהדלקת בעל הבית בכך שאבי המשפחה ייתן לבעל הבית סכום כסף קטן ויקנה ממנו חלק מהשמן. או שבעל הבית ייתן לו חלק מהשמן במתנה, והוא יגביה את השמן ויקנה חלק ממנו, ועל ידי זה כל בני המשפחה המתארחת נעשים שותפים בהדלקת בעל הבית

1. מ"ב תרעז יב.

2. עי' לעיל פרק ד הערה 11, האם השליח צריך לברך במצב כזה.

3. עי' מ"ב תרעב י תרעו ו תרעז ד ופסקי תשובות תרעה ג.

4. באור הלכה תרעז יב ד"ה במקום, ועי' מ"ב דרשו שם 16 וימי הלל והודאה עמ' רעג.

ויוצאים בהדלקתו⁵. ולכתחילה ישתדלו לשמוע את הברכות מבעל הבית⁶.

ילדים נשואים המתארחים אצל הוריהם

וכן הדין בילדים נשואים המתארחים אצל הוריהם וישנים אצלם. אם הם אשכנזים ידליקו נרות בעצמם כמנהג המהדרין מן המהדרין. ואם הם ספרדים, ישתתפו בהדלקת בעל הבית⁷. ולכתחילה ישתדלו לשמוע את הברכות מבעל הבית.

רווק המתארח אצל אחרים

בחור רווק המתארח אצל אחרים, אם הוא אשכנזי ידליק נרות בעצמו כדין מהדרין מן המהדרין⁸. ואם הוא ספרדי, אם הוא סמוך על שולחן אביו, כגון שהוא נער צעיר, הרי הוא יוצא בנרות שאביו מדליק בביתו⁹.

5. שו"ע תרעז א ומ"ב ושער הציון שם והליכות שלמה עמ' רסב ופסקי תשובות תרעז סוף אות ז. ועי' הליכות שלמה שם, שכאשר אבי המשפחה אינו מדליק נרות בעצמו, אלא משתתף בנרות של אדם אחר, רק בני הבית שנמצאים איתו יוצאים בכך, אבל בני הבית שאינם איתו אינם מצטרפים אליו, וצריכים להדליק בעצמם. ועי' תורת המועדים עמ' נז שאורח שאינו סמוך על שולחן בעל הבית יכול להדליק בעצמו גם למנהג הספרדים, אבל אם הוא סמוך על שולחן בעל הבית, אינו יכול להדליק. וכתבנו למעלה כפי המצוי, שהאורחים סמוכים על שולחן בעל הבית.

6. עי' מ"ב תרעב י תרעז ו ותרעז ד ופסקי תשובות תרעה ג.

7. עי' תורת המועדים ב יא, שילדים נשואים המתארחים אצל ההורים אינם צריך להשתתף בשמן, ועי' מ"ב דרשו תרעז 3 שהגרש"ז אורבך והגרי"ש אלישיב חולקים, וגם בתורת המועדים סיכם שטוב להחמיר.

8. ובחורה רווקה תשתתף עם בעל הבית, ואם רוצה להדליק בעצמה, רשאית להדליק ולברך.

9. ואם אביו מתארח אצל אחרים, ומשתתף עם בעל הבית בהדלקה, אינו יוצא בהדלקת אביו, מכיוון שאינו נמצא עימו, וישתתף עם בעל הבית שמתארח אצלו (הליכות שלמה עמ' רסב).

ואם אינו סמוך על שולחן אביו, כגון סטודנט שבכל השנה גר בדירה משל עצמו, ישתתף עם בעל הבית בהדלקה, ולכתחילה ישמע ממנו את הברכות.

דירת רווקים

רווקים הגרים יחד בדירה, ואינם מנהלים מטבח משותף אלא כל אחד אוכל את האוכל שלו, כל אחד מהם עומד בפני עצמו וצריך להדליק נרות בפני עצמו, בין אם הם אשכנזים ובין אם הם ספרדים. והוא הדין לרווקות הגרות יחד¹⁰.

רווקים הגרים יחד בדירה ומנהלים מטבח משותף, דינם כבני משפחה אחת. אם הם אשכנזים, כל אחד ידליק נרות בעצמו, כדין המהדרין מן המהדרין¹¹. ואם הם ספרדים, אחד מהם ידליק, והשאר ישתתפו איתו, וישמעו ממנו את הברכות¹².

הדלקה - במקום השינה או במקום האכילה?

לפעמים כשבני משפחה מתארחים אצל קרובים או ידידים הם אוכלים בבית המארחים, וישנים בבית אחר. במקרה זה מתעוררת שאלה: היכן להדליק את הנרות, במקום האכילה או במקום השינה?

10. עי' באור הלכה תרעז א ד"ה עמו, שכשכל אחד אוכל משל עצמו יש מחלוקת אם אחד יכול לצאת בכך שישתתף בהדלקה עם חברו. וכדי לצאת ידי הספק כתבנו שכל אחד ידליק בעצמו, כי באכסנאי שאינו סמוך על שולחן בעל הבית, גם לדעת הספרדים יכול להדליק בעצמו כמבואר בתורת המועדים עמ' נז.

11. והוא הדין לרווקות הגרות יחד ומנהלות מטבח משותף. ואם תרצנה, אחת תדליק והשאר תשתתפנה איתה, כמבואר לעיל (פרק ג) שנשים אינן צריכות להקפיד להדליק בעצמן.

12. ביאור הלכה תרעז א ד"ה עמו ותורת המועדים עמ' נז. ודין רווקות ספרדיות כדין רווקים.

ההלכה היא שיש להדליק את הנרות במקום האכילה, שהאכילה עיקר¹³. למרות זאת, אדם שמתארח בחנוכה בבית מלון, ידליק נרות בחדר שישן בו ולא בחדר האוכל, כי החדר שישן בו שכור ומיוחד לו, ובעלותו ניכרת בו יותר. ואם לא מתאפשר להדליק בחדר ששכור לו, ידליק בחדר האוכל¹⁴.

נשוי שאינו בביתו

אדם נשוי שאינו נמצא בביתו, כגון חייל בשירות מילואים, או אדם שיצא לעסקיו וישן במלון, יוצא ידי חובת הדלקת נרות בהדלקת אשתו. ואפילו אם הוא רוצה להדליק נרות בעצמו, אינו רשאי, שהוא נפטר בהדלקת אשתו בעל כורחו. זוהי דעת מרן השו"ע, וכך נוהגים הספרדים. אבל לדעת הרמ"א, אדם נשוי יכול להחליט שאינו רוצה לצאת בהדלקת אשתו, ולהדליק בעצמו. ואשכנזי הסומך בזה על הרמ"א אין למחות בידו. וכדי להימנע מחשש ברכה לבטלה רצוי שישמע את הברכות מאדם אחר, או שיקפיד להדליק את הנרות לפני אשתו מדליקה¹⁵.

בעל יוצא ידי חובה בהדלקת אשתו דווקא כאשר האשה מדליקה נרות בבית, אבל כשהיא מתארחת ומדליקה נרות במקום אחר, הבעל אינו יוצא בהדלקתה, והוא צריך להדליק בעצמו¹⁶.

13. רמ"א בשו"ע תרעז א. ועי' מ"ב עם הגהות איש מצליח שם, שאף שהשו"ע חולק וסובר שידליק במקום שישן משום חשד, בזמן הזה שרבים מדליקים בפנים לא שייך חשד.

14. פסקי תשובות תרעז 4 וימי הלל והודאה עמ' רעד.

15. שו"ע תרעז א ומ"ב שם ותורת המועדים עמ' נג.

16. מ"ב דרשו תרעז 4 וימי הלל והודאה עמ' רנו.

בחורי ישיבה

בחורי ישיבה אשכנזים המתגוררים בפנימייה בישיבה, ידליקו נרות בברכה בישיבה, כדין "מהדרין מן המהדרין". ולגבי בחורי ישיבה ספרדים התעוררה מחלוקת: יש סוברים שבחור ישיבה נחשב כבן הסמוך על שולחן אביו ויוצא בהדלקתו, שכן גם בתקופת הלימודים הוא מבקר מדי פעם בבית ההורים, ובימי בין הזמנים הוא חוזר הביתה, וכן כשהוא מרגיש שלא בטוב הוא נוסע להתחזק בבית הוריו. ואף אם אינו נחשב סמוך על שולחן אביו, יש מקום לומר שהוא יוצא ידי חובה בנרות שמדליקים בבית המדרש. ויש חולקים וסוברים שבחור ישיבה אינו נחשב כבן הסמוך על שולחן אביו ואינו יוצא בהדלקת אביו, שכן רוב השנה הוא גר בישיבה, ומקום לימודו של אדם הוא עיקר קביעותו¹⁷. והדרך המובחרת לבני ישיבה ספרדים, שישתתפו בהדלקה עם בחור אשכנזי שמדליק בחדרם או בחדר האוכל, וישמעו ממנו את הברכות, ויצאו בזה ידי כולם¹⁸.

המדליקים נרות בישיבה, ידליקו את הנרות בחדר האוכל בישיבה. ואף שיש סוברים שעדיף להדליק בחדר בפנימייה, שחדר זה מיוחד לבחור ויש לו קצת בעלות עליו, מכל מקום הניסיון מלמד שקשה לסמוך על בחורים שידליקו בפנימייה מבלי שיגרמו לנזק, ואולי אף לסכנת נפשות, ובחור המדליק במקום שעלול להזיק אינו יוצא ידי

17. דעת הגר"ע יוסף ועוד אחרונים כדעה הראשונה, ודעת החזו"א ועוד אחרונים כדעה השנייה, עי' מקראי קודש הררי ט הערה צג וימי הלל והודאה עמ' רעז-ח וילקוט יוסף עמ' תעז ואילך.

18. עי' הליכות שלמה עמ' רעה, ועי"ש שיתנה שאם הדלקת אביו טובה יותר עבורו, יצא בה ידי חובתו, ואם ההדלקה בישיבה טובה יותר עבורו, יצא בה ידי חובתו.

חובת המצווה, לכן עדיף שידליקו בחדר האוכל, שם אפשר לשמור על כך שההדלקה תיעשה כהלכה¹⁹.

הדלקה בערב שבת ובמוצאי שבת למתארחים

בני משפחה הנוסעים להתארח בשבת אצל קרובים או ידידים, המקום שמתארחים בו הוא ביתם לאותה שבת. אם הם ספרדים, ישתתפו עם בעל הבית ויצאו בהדלקתו. ואם הם אשכנזים, ידליקו נרות בבית המארחים. אם הם אוכלים בבית אחד, וישנים בבית אחר, ידליקו במקום האכילה. וגם במוצאי שבת ידליקו נרות בבית המארחים, שכל עוד לא יצאו לביתם, בית המארחים נחשב ביתם, אך יקפידו לשהות שם חצי שעה לאחר ההדלקה²⁰.

19. באהלה של תורה ח"ב סי' קב. ועי' סיכום הדעות בפסקי תשובות תרעז ו ומ"ב דרשו תרעז 15.

20. הליכות שלמה עמ' רעט. ובחזון עובדיה עמ' קנה כתב שידליקו בביתם, ועי' סיכום הדעות בעניין זה בפסקי תשובות תרעז ד ובימי הלל והודאה עמ' רעד.

י - הדלקת נרות בערב שבת ובמוצאי שבת

מנחה והדלקת נרות

ראוי להתפלל תפילת מנחה לפני הדלקת הנרות, שתפילת מנחה היא כנגד קורבן תמיד של בין הערביים, והדלקת נרות היא זכר לנס שנעשה במנורה, והקרבת התמיד קודמת להדלקת הנרות במקדש¹. בהרבה מקומות מתפללים מנחה בערב שבת סמוך לשקיעה, ולא ניתן להדליק נרות לאחר מכן, ובמקומות אלו רצוי להתפלל מנחה גדולה.

נרות חנוכה ונרות שבת

מקדימים להדליק את נרות החנוכה לפני שמדליקים נרות שבת. והטעם לכך הוא שיש סוברים שבהדלקת נרות השבת מקבלים שבת, ולדבריהם אם יקדים וידליק את נרות השבת, לא יוכל להדליק בעצמו את נרות החנוכה, ואף שיש חולקים על זה, כדי לא להיכנס למחלוקת מקדימים ומדליקים את נרות החנוכה².

1. מ"ב תרעט ב וילקוט יוסף עמ' תקמו וימי הלל והודאה עמ' רמ. ועי' פסקי תשובות תרעט ב שמיישב מנהג העולם שאינם מדקדקים בזה.

2. שו"ע תרעט א ומ"ב שם, ועי' בן איש חי וישב אות כ, שגם כאשר האישה מדליקה נרות שבת והבעל מדליק נרות חנוכה, שאז אין בעיה מצד קבלת השבת, יש להקדים את נרות החנוכה על פי הסוד, ועי' ילקוט יוסף עמ' תקלא שכתב טעמים נוספים על פי הנגלה.

גודל הנרות בערב שבת

בערב שבת יש להשתמש בנרות גדולים שיספיקו לדלוק כשעה ורבע, שכן מקבלים שבת כעשרים וחמש דקות לפני השקיעה, ומשך הזמן בין השקיעה לצאת הכוכבים הוא כעשרים דקות, ולאחר צאת הכוכבים צריכים הנרות לדלוק עוד חצי שעה. ובירושלים, שמקבלים שבת מוקדם יותר, הנרות צריכים להיות גדולים יותר³.

הדלקת נרות במוצאי שבת

במוצאי שבת מזדרזים לאחר התפילה להדליק נרות. וטוב להכין כבר בערב שבת את הנרות למוצאי שבת, כדי שיהיה ניתן להדליק את הנרות סמוך לצאת השבת.

כשחוזרים מבית הכנסת, יש שנוהגים להבדיל תחילה ולאחר מכן להדליק נרות חנוכה, שכלל בידינו: תדיר ושאינו תדיר - תדיר קודם. ויש שמקדימים להדליק נרות לפני ההבדלה, משום מעלת פרסום הנס, וכדי לאחר ביציאת השבת. וכל אחד יכול לבחור את המנהג המועדף עליו. ורוב הספרדים נוהגים להקדים את ההבדלה להדלקת הנרות⁴.

אין לברך ברכת בורא מאורי האש על נרות החנוכה, מפני שאסור להשתמש באורם.

3. בירושלים יש לשים לב שלא להדליק לפני פלג המנחה. ועי' חזון עובדיה עמ' ע שבערב שבת יש להדליק נרות חנוכה כרבע שעה לפני השקיעה, ועי' ימי הלל והודאה עמ' רלט.

4. שו"ע תרפא ב ומ"ב שם וילקוט יוסף עמ' תקסא ומ"ב איש מצליח שם. והנוהגים להבדיל בבית הכנסת על הכוס, מקדימים להדליק נרות חנוכה בבית הכנסת לפני ההבדלה, ועי' מ"ב דרשו תרפא 8 וילקוט יוסף עמ' תקסד טעם החילוק בין ההדלקה בבית להדלקה בבית הכנסת.

יא - הדלקת נרות בבית הכנסת ובאירועים

הדלקה בבית הכנסת

נוהגים להדליק נרות בברכה בבית הכנסת, לאחר תפילת מנחה קרוב לשקיעת החמה, שבזמן זה רבים מצויים בבית הכנסת ואינם ממהרים ללכת לביתם¹. ומניחים את הנרות בצד דרום, בדומה למנורת המקדש שעמדה בצד דרום. ומנהג זה נוסד כשלא יכלו להדליק את הנרות על פתחי הבתים מבחוץ מחמת הסכנה, והנהיגו להדליק נרות בבית הכנסת, שרבים מצויים שם ויתפרסם הנס ברבים². ויש נוהגים להדליק נרות גם בתפילת שחרית, כי יש סוברים שבמנורת המקדש הדליקו נרות גם בבוקר, ועל הדלקה זו אין מברכים³.

במקומות שבהם הקהל מתפזר לביתו לאחר תפילת ערבית, אפשר לכבות את הנרות אחרי התפילה, אף שהנרות לא דלקו חצי שעה,

1. ובערב שבת, שאם יחכו לאחר מנחה לא יוכלו כבר להדליק מחמת השבת, יקדימו להדליק לפני מנחה.

2. שו"ע תרע"ז ומ"ב שם ושו"ת הריב"ש סי' קיא. ועי' ילקוט יוסף עמ' רב, שהביא טעמים נוספים למנהג. ועי' חזון עובדיה עמ' מג שאף ספרדים שאינם מברכים על הלל בר"ח מחמת שחיובו רק מחמת מנהג, מברכים על הדלקת הנרות בבית הכנסת, שהדלקת נרות בבית הכנסת היא הרחבה לחובת הדלקת נרות שבבית, ועי"ש טעמים נוספים.

3. חזון עובדיה עמ' א.

כי אין תועלת בכך שיישארו דולקים, והשארת הנרות ללא השגחה עלולה לגרום לשריפה⁴.

המנהג להדליק בברכה בבית הכנסת הוא רק כאשר נוכחים בו עשרה אנשים, כי מטרת ההדלקה בבית הכנסת היא לפרסם את הנס ברבים, ופחות מעשרה אינם נחשבים רבים. ונשים וקטנים שהגיעו לחינוך מצטרפים לעניין זה לעשרה. ואף אם בשעת ההדלקה אין עשרה, אבל ידוע שלאחר מכן, בעוד הנרות דולקים, יבואו עוד אנשים ויהיו עשרה, אפשר להדליק בברכה⁵.

המדליק בבית כנסת - האם חוזר ומדליק בביתו?

אדם שהדליק נרות בבית הכנסת אינו יוצא בזה ידי חובת המצווה, וצריך לחזור ולהדליק נרות בביתו, שכבר למדנו שאדם צריך להדליק נרות דווקא בביתו. ואם הוא מוציא בהדלקתו את בני ביתו, יחזור ויברך את כל הברכות, כדי להוציא אותם ידי חובה. אבל אם הוא מדליק רק לעצמו, לא יחזור ויברך את ברכת שהחיינו, משום שיש סוברים שברכת שהחיינו תוקנה על עצם החג ואינה תלויה בהדלקת הנרות, ובמה שברך בבית הכנסת יצא כבר ידי חובה⁶.

4. עי' חזון עובדיה עמ' מו. ועי' מ"ב דרשו תרעא 85 שהגרי"ש אלישיב חולק.

5. מ"ב תרעא מז וביאור הלכה שם ד"ה ויש וחזון עובדיה עמ' נב. ועי' ימי הלל והודאה עמ' רפז ופסקי תשובות תרעא טו שיש חולקים.

6. מ"ב תרעא מה בשם שו"ת זרע אמת. ועי' חזון עובדיה עמ' נג שחולק וסובר שכשמדליק לעצמו, גם ברכת שעשה ניסים אינו חוזר ומברך, שדעת כמה פוסקים שגם ברכת שעשה ניסים תוקנה על עצם החג, ואינה תלויה בהדלקת הנר, ולדבריהם כבר יצא ידי הברכה במה שברך בבית הכנסת. והרוצה לחוש לדעתו, יבחר להדלקת הנרות בבית הכנסת אדם נשוי שמוציא את אשתו בהדלקה שבביתו, ויוכל לברך את כל הברכות.

הדליק בבית - האם יכול להדליק ולברך בבית הכנסת?

מי שהדליק נרות בביתו, יכול לאחר מכן להדליק נרות בבית הכנסת, ויברך את כל הברכות, וגם את ברכת שהחיינו. ואף שכבר בירך את הברכות בביתו, הברכות בבית הכנסת תוקנו בשביל לפרסם את הנס בצבור.⁷

ברכה על הנרות בארועים ציבוריים

כאשר מתאספים אנשים רבים בארוע ציבורי או במסיבת חג, ראוי לקיים במקום הדלקת נרות ציבורית כדי לפרסם את הנס בציבור. אבל אין לברך על הדלקה זו, שהמנהג להדליק בברכה נאמר רק בבית הכנסת, שהוא מקדש מעט ויש בו דמיון לנס שאירע בבית המקדש, ולא בכל מקום ציבורי. ואם רוצים, אפשר לברך את הברכות ללא הזכרת שם אדנות, ולהבליע את הדילוג בנעימה. ואם מתפללים בארוע תפילת ערבית, נחשב המקום כבית כנסת, ואפשר לברך על ההדלקה הציבורית, כשם שמדליקים ומברכים בבית כנסת.⁸

7. שו"ת זרע אמת ח"א סי' צו. וכשכל המתפללים ברכו כבר שהחיינו בביתם, כגון כשנר ראשון של חנוכה חל בשבת, שמקדימים ומדליקים נרות בבית, ולאחר מכן באים לבית הכנסת, לדעת הבן איש חי (וישב אות יא) אין לברך שהחיינו. ולדעת הגר"ע יוסף (חזון עובדיה עמ' נו) גם ברכת שעשה ניסים אין לברך. ויש חולקים וסוברים שגם באופן זה יש לברך את כל הברכות כרגיל (פסקי תשובות תרעא יד בשם כמה אחרונים).

8. הכרעת הגר"י אריאל שליט"א. ועי' חזון עובדיה עמ' מז שהמברכים אף בלא להתפלל במקום יש להם על מה שיסמוכו. ולעומת זאת עי' מ"ב מהדורת דרשו תרעא 70 שיש סוברים שאין לברך גם כאשר מתפללים במקום.

יב - שימוש בנרות

איסור השימוש בנרות

אסור להשתמש באור הנרות, כדי שיהיה ניכר שהנרות הודלקו לשם מצווה, ולא לשימוש אישי. סיבה נוספת לכך היא שאסור היה להשתמש בנרות המקדש, ומכיוון שהנרות הם זכר לנס שנעשה במנורה, דינם שווה. ולכן נוהגים להדליק בסמוך לכל חנוכייה נר נוסף, שנקרא נר שמש, כדי שאם בטעות ישתמשו לאור הנרות, יהיה זה לאור השמש. ומניחים את השמש גבוה יותר מכל הנרות, או מרוחק מעט מהם, כדי שלא יחשבו שהשמש הוא מנרות החובה, ויטעו במספר הנרות¹.

כאשר כבה השמש תוך כדי הדלקת הנרות, יש להדליק את השמש בגפרורים ולא מנרות החובה, הואיל ונר השמש הוא נר רשות, ואין להשתמש בנרות המצווה כדי להדליקו.

חצי שעה לאחר הדלקת הנרות, מותר להשתמש בנרות מכיוון שכבר התקיימה המצווה. ויש מחמירים שלא להשתמש בנרות כל עוד הם דולקים, כי לא ניכר על הנרות שעברה חצי שעה, והרואים יסברו שמשמש בהם בתוך זמן החיוב ויחשבו שמותר להשתמש בנרות².

1. שו"ע תרעג א ומ"ב שם. כשאור החשמל דולק, לדעת הגרש"ז אוירבך (הליכות שלמה עמ' שט) אין צורך בשמש (אך טוב להחמיר שמא יכבה האור), ולדעת המנחת יצחק (ליקוטי תשובות סי' מח) צריך שמש. והמנהג להניח שמש גם כשאור החשמל דולק.

2. שו"ע תרעב ב ומ"ב שם.

שיירי השמן והפתילות

שמן שנשאר בבזיכי החנוכייה, או פתילות שהשתמשו בהן, אסורים בשימוש של חול מכיוון שהוקצו למצווה. אומנם לא כל השמן שנמצא בבזיק הוקצה למצווה, אלא רק השמן הדרוש לכך שהנר ידלק חצי שעה. ולכן אם דלק הנר חצי שעה, וכבה לאחר מכן, מותר להשתמש בשמן שנשאר לכל צורך, שכן שמן זה לא הוקדש למצווה. ויש מחמירים שלא להשתמש בשמן שנותר בבזיק, שלדבריהם כל השמן שבבזיק הוקצה למצווה. אדם יכול להתנות שהוא מקצה למצווה רק את השמן הדרוש להדלקת הנר למשך חצי שעה, ואז יוכל להשתמש בשמן שנשאר ללא פקפוק³. השמן שנשאר בבקבוק אינו מוקצה למצווה, ולדעת הכול הוא מותר בשימוש⁴.

השימוש האסור בשמן שהוקצה למצווה הוא שימוש של חול, אבל מותר להשתמש בשמן למצווה. ולכן, שמן שנשאר בבזיק, יכול לשמש להדלקת הנרות של היום הבא. ואת השמן שנשאר ביום השמיני שורפים ביחד עם הפתילות, כדי שלא ייכשלו וישתמשו בו שימוש אסור. ומי שמעדיף יכול לשפוך את השמן לכיור, או לזרוק אותו ואת הפתילות בשקית לאשפה⁵.

3. שו"ע תרעז ד ומ"ב שם.

4. חזון עובדיה עמ' קסז.

5. שו"ע תרעז ד ומ"ב דרשו שם 28 ותרעב 25.